

34808 - مەبلەغ سېلىش شېركىتىدە مال-مۈلكىنى يوقاتقان كىشىلەرگە ئون نەسىھەت

سۇئال

مەبلەغ سېلىش شېركىتىدە مال-مۈلكىنى يوقۇتۇپ قويغان كىشىلەرگە قانداق نەسىھەتلەر بار؟ بۇ ھەقتە چۈشەنچە بېرىشىڭلارنى سورايمەن.

تەپسىلىي جاۋاب

- 1- مۇسۇلمان ئۆزىنىڭ مال-مۈلكىنى ھارام ۋە شۈبھىلىك ئىشلاردىن يىراق بولۇپ، ھالال، مۇباھ بولغان ئىشلارغا مەبلەغ سېلىپ كۆپەيتىش ئۈچۈن تېرىشچانلىق قىلىشى كېرەك.
- 2- مالنى ئىدارە قىلىش، زىيادە قىلىش، پاي سېلىش ۋە ئايلاندۇرۇش ئىشلىرىغا تەجرىبىسى بولغان كۈچلۈك، ئىشەنچلىك كىشىلەرنى تاللاش كېرەك.
- 3- باتىل ۋە ھارام شەرتلەردىن خالى بولغان، شەرىئەتتە توغرا بولغان مۇزارىبە ئەقدىسىگە مۇۋاپىق شەكىلدە مەبلەغ سېلىش، سالغان سەرمايسىگە كاپالەتلىك قىلىنىدىغان ياكى پايدىدىن ئالىدىغان نېسىبىتى بېكىتىلگەن شېركەتكە مەبلەغ سالماسلىقى كېرەك، تېگىشلىك پايدىنىڭ نېسىبىتى ئىككى شېركىتنىڭ ئارىسىدا ئېنىق بولۇشى ۋاجىپ بولىدۇ.
- 4- كىشىلەرنىڭ مەبلەغ سالغان مېلىدا مۇزارىبە قىلغۇچى كىشىلەرنىڭ مېلىنى ئىدارە قىلىشتا ئاللاھ تائالادىن قورقىشى كېرەك. ئىدارە قىلىشقا كۈچى يەتمەيدىغان ماللارنى ئالماسلىق، كىشىلەردىن پايدىسىنى چېقىرىشقا كۆزى يەتمەيدىغان ماللارنى قوبۇل قىلماسلىق، مۇزارىبەتنىڭ شەرتلىرىگە رىئايە قىلىشى كېرەك، بەلگىلەنگەن شەرتتىن چېقىپ كېتىش توغرا بولمايدۇ، ئەگەر مەبلەغ سالغۇچى بۇنى مەلۇم بىر مال ياكى ئورۇندا قىلىشنى شەرت قىلغان بولسا ئۇنىڭدىن ئۆتۈپ كېتىش توغرا بولمايدۇ، پايدا ئالمىغان نەرسىدە پايدا ئالدىم دەپ كىشىلەرنى ئالداپ، ھىلە قىلىش توغرا بولمايدۇ، ئۆزىنىڭ مالنى كۆپەيتىپ پايدا ئالىدىغان ھەقىقىي بىر تىجارىتى يوق تۇرۇپ، مەبلەغ سالغۇچىلارغا ئۆزلىرى سالغان سەرمايدىن پايدا ئايرىپ بېرىشنىڭ ئۆزى چوڭ گۇناھتۇر. شۇنىڭدەك، ئەمەلىيەتتە ئۆزىنىڭ تىجارەتتە بۇنچىلىك پايدا ئالمايدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرسىمۇ، مەبلەغ سالغۇچىلارغا يۇقىرى نىسبەتتە پايدا ئايرىپ بېرىدىغانلىقىغا قىزىقتۇرۇپ ئۇلارنى ئالداش توغرا بولمايدۇ.
- 5- كىشىلەرنىڭ مېلىدا ئاللاھتىن قورقىشى كېرەك، كىشىلەر قازىنىمىز دەپ تاپشۇرۇپ بەرگەن مالنى زىيادە قىلىش توغرىسىدا ئىدارى، مالىيە ئىشلىرىغا قادىر بولالايدىغان، تەجرىبىلىك كىشىلەرنى تولۇق قىلىشى كېرەك.

زىيان يۈز بەرگەن ۋاقىتتا:

– مۇزارىبە قىلغۇچى كىشىلەرگە سەمىمىيلىك بىلەن ئىشەنچىلىك ئەمەلى ئەھۋالنى يەتكۈزۈشى كېرەك.

– ئەگەر ئۇ كىشىدىن چەكتىن ئاشۇرۇۋېتىش ياكى سەل قاراش ئەھۋالى كۆرۈلگەن بولسا، سەل قارىغان ئىشلىرىغا كىيىل بولىدۇ، چەكتىن ئاشۇرۇۋەتكەن ياكى سەل قارىغانلىقى سەۋەبىدىن كېلىپ چىققان ماددى زىياننى ئۈستىگە ئالىدۇ.

– مال ئىگىسى زىيان تارتقان ۋاقىتتا ئاللاھنىڭ تەقدىرىگە رازى بولۇشى، مۇسەببەتنى يەڭگىلەيتىش، ئۇنى ھەل قىلىش ۋە شەرىئەتتە يوللۇق بولغان ھەرقانداق بىر يول بىلەن بولسۇن ئاساسى مەبلەغىتىن قۇتقۇزۇش مۇمكىن بولغاننى قۇتۇلدۇرۇشقا تېرىشچانلىق قىلىشى كېرەك.

– ئاللاھنىڭ ھۆكۈمى ۋە تەقدىرىگە رازى بولۇش مالنى زىيان تارتىش بىلەن كېلىپ چىقىدىغان روھى جەھەتتىن بۇزۇلۇش ۋە مەنىۋى تەرەپتىن چۈشكۈنلىشىشتىن يىراق بولىدۇ، ئۇ كىشىگە ئەقىلنى يوقۇتۇش، يۈرىكى توختاپ قىلىش دېگەندەك ئەھۋاللار يەتمەيدۇ ياكى بەزى سەۋەبىدىن كىشىلەردەك ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالىدىغان ئەھۋاللار يۈز بەرمەيدۇ، ئۇ كىشى تۆۋەندىكى ھەقىقەتلەرنى ئەسلىشى كېرەك:

ئىنساننىڭ ئۆزىگە، ئائىلىسىگە، مېلىغا ياكى ياشاۋاتقان جەمئىيەتكە يەتكەن مۇسەببەت ساپلا داد-پەرياد قىلىشنى لازىم تۇتىدىغان يامانلىق بولمايدۇ، بەلكى مۆمىن بۇنى گۈزەل شەكىلدە قوبۇل قىلىپ، توغرا يول بىلەن مۇئامىلە قىلسا بۇ ئۇ كىشى ئۈچۈن ياخشى بولىدۇ. ئۇ تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

ئا- بۇ ئۇ كىشى ئۈچۈن ياخشىدۇر. بۇ توغرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مۆمىننىڭ ئىشلىرىغا ھەيرانمەن، ئۇنىڭ ئىشىنىڭ ھەممىسى ياخشىدۇر. بۇ مۆمىندىن باشقا كىشىگە بولمايدۇ، ئەگەر ئۇ مۆمىنگە بىرەر خۇرسەنلىك يەتسە، بۇنىڭغا رەھمەت-تەشەككۇر ئېيتسا، بۇ ئۇ كىشى ئۈچۈن ياخشىدۇر. ئەگەر ئۇنىڭغا بىرەر زىيان-خاپىلىق يەتسە، بۇنىڭغا سەۋەب قىلسا، بۇ ئۇ كىشى ئۈچۈن ياخشىدۇر» [مۇسلىم رىۋايىتى 2999 – ھەدىس].

ب- ئاللاھ تائالا ئۇ كىشىگە ياخشىلىق ئىرادە قىلغان بولۇشى مۇمكىن: ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ تائالا كىمگە ياخشىلىقنى ئىرادە قىلسا ئۇ كىشىگە مۇسەببەت يېتىدۇ» [بۇخارى رىۋايىتى 5645 – ھەدىس].

ھاپىز ئىبنى ھەجەر رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: ئەبۇ ئۇبەيد ئەلھەرەۋىي مۇنداق دېگەن: "بۇنىڭ مەنىسى: ئۇ كىشىنى دىندا مۇستەھكەم قىلىش ئۈچۈن مۇسەببەتلەر بىلەن سىنايدۇ".

ج- ئاللاھ تائالا ئۇ كىشىنى ياخشى كۆرگەن بولۇشى مۇمكىن. بۇ توغرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ تائالا

بىرەر قەۋمنى ياخشى كۆرسە، ئۇلارنى سىنايدۇ، كىمكى سەۋىر قىلسا، ئۇ كىشىگە سەۋىرنىڭ مۇكاپىتى بولىدۇ، كىمكى داد-پەرياد قىلسا، ئۇنىڭغا بېرىلىدىغان نەرسە قىلىمىشىغا كۆرە بولىدۇ» بۇ ھەدىسنىڭ راۋىلىرى ئىشەنچلىك.

سەخىرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن بايان قىلىنغان ھەدىستە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى بېرىلسە شۈكۈر ئېيتسا، سىنالىسا سەۋىر قىلسا، زۇلۇم قىلسا ئىستىغپار ئېيتىپ كەچۈرۈم سورىسا، زۇلۇم قىلىنسا كەچۈرۈۋەتسە، ئۇلار ئۈچۈن خاتىرجەملىك بولىدۇ ۋە ئۇلار توغرا يول تاپىدۇ» تەبرانى ھەسەن ئىسناد بىلەن كەلتۈرگەن "ئىبنى ھەجەرنىڭ سۆزى تۈگىدى".

د-ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە قەلىپنى راھەتلەندۈرىدىغان، تېڭىرقاپ قالغان نەپسىنى ھىدايەت قىلىدىغان توغرا يولنى ئېنىق بايان قىلىپ بەردى، بۇ سەۋىرچانلىق ۋە ئىستىراجا يەنى ئۆزىنىڭ ئاللاھنىڭ قۇلى ئىكەنلىكى، ئاللاھ ئۆزى بېرىپ، ئۆزى ئالغانلىقىنى ئېيتىشتۇر، بۇنىڭدا ئاللاھ تەرىپىدىن بېرىلىدىغان تولۇق مۇكاپات، ساۋاپ ئۈمىت قىلىپ سەۋىر قىلغۇچىلارنىڭ مەرتىۋىسىنىڭ يۇقىرى بولىشىدۇر، بۇ ئاللاھنىڭ ۋەدىسى بولۇپ، ئاللاھ تائالا ۋەدىسىنى چوقۇم ئورۇندايدۇ. بۇ توغرىدا ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ** **وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ ٤** **وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ، أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ ٤** **وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ** تەرجىمىسى: «(بېشىغا كەلگەن مۇسبەت ۋە زىيان - زەخمەتلەرگە) سەۋىر قىلغۇچىلارغا (جەننەت بىلەن) خۇشخەۋەر بەرگىن، ئۇلارغا بىرەر مۇسبەت كەلگەن چاغدا، ئۇلار: «بىز ئەلۋەتتە ئاللاھنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىمىز (ئاللاھنىڭ بەندىلىرىمىز)، چوقۇم ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا قايتىمىز» دەيدۇ، ئەنە شۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ مەغپىرىتى ۋە رەھمىتىگە ئېرىشكۈچىلەردۇر، ئەنە شۇلار ھىدايەت تاپقۇچىلاردۇر» [سۈرە بەقەرە 155-157-ئايەتلەر].

ئىمام قۇرتۇبى رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: "ئاللاھ تائالا بەندە مۇسبەتكە ئۇچرىغان دەيدىغان ئىستىراجا كەلىمىسىنى **إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ** تەرجىمىسى: «بىز ئەلۋەتتە ئاللاھنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىمىز، ئاللاھنىڭ بەندىلىرىمىز، چوقۇم ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا قايتىمىز» مۇسبەت ئىگىلىرىنىڭ پاناھلىنىدىغان، شەيتاننىڭ ئازدۇرۇشىدىن ساقلىنىدىغان ئورۇن-قورغان قىلدى، قىيىن ئەھۋالدا قالغاندا شەيتان مۇسەللەت بولۇپ ئۇلارنى ناچار پىكىر-خىياللارغا تاشلاپ ئېچىنى ئۆرلىتىپ، كۆڭلىگە يوشۇرغاننى نامايەندە قىلىشقا ۋەسۋەسە قىلماسلىقى ئۈچۈندۇر، چۈنكى ئىنسان بۇ كۆپ مەنىنى، ياخشىلىقنى ۋە بەرىكەتنى ئۆز ئېچىگە ئالغان ئىستىراجا كەلىمىسىگە ئىلتىجا قىلغاندا، ئۇ كىشىنىڭ بۇ سۆزى ئۆزىنىڭ ئاللاھنىڭ قۇلى ئىكەنلىكىنى، ئاللاھ تائالانىڭ ھەممىنىڭ ئىگىسى ۋە پادىشاھى ئىكەنلىكىنى، پادىشاھنىڭ ئۆز مۈلكىدە خالىغانچە تەسەررۇپ قىلىدىغانلىقىنى ئىقرار قىلىشتۇر. "بىز ئاللاھنىڭ تەرىپىگە قايتىمىز" دېگەندە: ئاللاھ تائالانىڭ بىزنى ۋاپات تاپتۇرۇپ ئاندىن يەنە تىرگۈزىدىغانلىقىنى ئەۋۋەلدەمۇ ھۆكۈم ئاللاھ ئۈچۈن ۋە ئاخىرىدىمۇ ئاللاھ ئۈچۈن بولىدىغانلىقىنى ئېتىراپ قىلىشتۇر. بۇنىڭدا ئاللاھتىن ساۋاپ ئۈمىد قىلىش باردۇر.

بۇ ئىستىراجا كەلىمىسىنى ئېيتىشنىڭ پايدىسى يۇقىرىدا سۆزلەندى. بۇ توغرىدا ئۇمۇمىي سەلەمە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ:

مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان، ئۇ زات مۇنداق دەيدۇ: «ھەرقانداق بىر مۇسۇلمانغا مۇسبەت يەتكەندە، ئاللاھ تائالا بۇيرىغان: **إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ**» (بىز ئەلۋەتتە ئاللاھنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىمىز، ئاللاھنىڭ بەندىلىرىمىز، چوقۇم ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا قايتىمىز) دېگەن سۆزنى ۋە ئى ئاللاھ! ماڭا مۇشۇ مۇسبەتتىمىدە ئەجىر-ساۋاپ ئاتا قىلسىلا، بۇنىڭدىن ياخشىراق بىرنى ئورۇن باسار قىلىپ بەرسە دېسە، ئاللاھ تائالا ئۇ كىشىگە يەتكەن مۇسبەتتىن ياخشىراق بىر ئىشنى ئورۇن باسار قىلىپ بېرىدۇ».

ھ-ئىستىراجا كەلىمىسى خاتالىقلارغا كاپارەت بولىدۇ، بۇ توغرىدا ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ھەرقانداق بىر مۇسۇلمانغا مۇسبەت يەتسە، ئاللاھ تائالا ئۇ كىشىگە يەتكەن مۇسبەت ئۇ كىشىنىڭ خاتالىقلىرىغا كاپارەت بولىدۇ، ھەتتا بىر تېكەن كېرىپ كەتكەن بولسىمۇ شۇنداق» [بۇخارى رىۋايىتى. مۇسلىم رىۋايىتى].

د-يامان خەۋەرنى دەسلەپتە ئاڭلىغان ۋاقىتتا سەۋىر قىلىپ ئۆزىنى تۇتۇۋېلىش تەلەپ قىلىنىدۇ. مەسىلەن: ئۆزى مەبلەغ سالغان شېركەتنىڭ ۋەيران بولغانلىق خەۋىرى كەلسە سەۋىر قىلسا، سەۋىر قىلىش ئۇ كىشىنى يۈرەك توختاپ قىلىش، روھى ۋە نېرۋېسى بۇزۇلۇشتىن ساقلاپ قالىدۇ. بۇنىڭدىن سىرت، ئىنسان دەسلەپتە مۇسبەتكە ئۇچرىغاندا سەۋىر قىلسا بۇنىڭغا كۆرە، ئەجىر-ساۋاپقا ئېرىشىدۇ. بۇ توغرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «سەۋىر قىلىش دېگەن مۇسبەت دەسلەپتە بولغاندا بولىدۇ» [بۇخارى رىۋايىتى 1238-ھەدىس. مۇسلىم رىۋايىتى 926-ھەدىس].

ئىمام نەۋەۋىي رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: "بۇنىڭ مەنىسى: مۇسبەتكە دەسلەپتە ئۇچراشقاندا ئۇنىڭغا سەۋىر قىلىش بەك قىيىن بولغانلىقى ئۈچۈن بۇنىڭغا كۆپ ئەجىر-ساۋاپ بېرىلىدۇ دېمەكتۇر".

و-بەندىگە مۇسبەت يەتكەندە بۇنىڭغا گۈزەل شەكىلدە مۇئامىلە قىلسا، مۇسبەت ئۇ كىشىنىڭ ھەققىدە نېمەت بولىدۇ، چۈنكى ئاللاھ تائالا ئۇنىڭ بىلەن ئۇ كىشىنىڭ خاتالىقلىرىنى ئەپۇ قىلىدۇ ۋە مەرتىۋىسىنى يۇقىرى قىلىدۇ. بالا-مۇسبەت ھەر قانچە كاتتا بولسىمۇ ئاللاھ تائالا ئۇنىڭ بىلەن نېمەت ئاتا قىلىدۇ، ئاللاھ بەزى ئىنسانلارنى نېمەت بىلەن سىنايدۇ.

ز-مۇسۇلمان كىشى مال-مۈلكىدىن ئايرىلىپ قېلىشنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ ئۇ كىشىگە ئاھانەت قىلغانلىقى بولمايدىغانلىقىغا چىن قەلبىدىن ئىشەنچ قىلىشى كېرەك. ئاللاھ تائالا بىزگە: بايلىق ۋە كەمبەغەللىكنىڭ سىناق ۋە ئىمتىھانى ئىكەنلىكىدىن خەۋەر بەردى. بۇ توغرىدا ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلاَهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ . وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلاَهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ** تەرجىمىسى: «پەرۋەردىگارى ئىنساننى سىناپ ئەزىز قىلسا ۋە ئۇنىڭغا نېمەت بەرسە، ئۇ: «پەرۋەردىگارىم مېنى ئەزىز قىلدى، پەرۋەردىگارى ئىنساننى سىناپ رىزقىنى تار قىلسا، ئۇ: «پەرۋەردىگارىم مېنى خار قىلدى» دەيدۇ» دەيدۇ» [سۈرە پەجىر 15-16-ئايەتلەر].

خ-مۇسۇلمان ئۆزىگە مۇسبەت يەتكەندە ئۆزىدىن ئىلگىرى مۇسبەتكە ئۇچرىغان ئاللاھ تائالانىڭ سالىھ بەندىلىرىگە ئەگىشىشى

كېرەك بولىدۇ، ئاللاھ تائالا ئەيىۋۇپ ئەلەيھىسسالامنىڭ قىيىنچىلىقىنى يوق قىلغانلىق توغرىسىدا مۇنداق دەيدۇ: **رَحْمَةً مِّنْ عِنْدِنَا** تەرجىمىسى: «چوڭ مەرھەمەتلىرىمىزگە ئېرىشكەن» [سۈرە ئەنبىيا 84-ئايەتنىڭ بىرىنچىسى].

يەنى: بىز ئۇنىڭغا رەھمەت قىلىپ، مېھرىبانلىق قىلىپ، ياخشىلىق قىلىپ، ئۇنىڭغا يەتكەن ئېغىرچىلىق، بېشىغا كەلگەن بالانى كۆتۈرۈۋەتتۇق، ئۇنىڭغا رەھمەت قىلغانلىقىمىز، ئىبادەت قىلغۇچىلارغا ئىبرەت قىلغانلىقىمىز ئۈچۈن، ئۇنىڭغا ئائىلىسىنى ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاش بىر باراۋەرنى زىيادە ئاتا قىلدۇق. يەنى: بەدىئىدە، مېلىدە ياكى پەرزەنتىدە سىناغان، ئىمتىھان قىلىنغان كىشىلەرگە ئىبرەت-ئەسلىمە قىلدۇق، ئۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى ئەيىۋۇپ ئەلەيھىسسالام ياخشى نەمۇنەدۇر. ئاللاھ تائالا ئۇنى ناھايتى كاتتا مۇسەببەت بىلەن سېنىدى. ئۇ زات بۇنىڭغا سەۋىر قىلدى، ئاللاھ تائالادىن ساۋاپ ئۈمىت قىلدى، ھەتتا ئاللاھ ئۇ كىشىنىڭ بېشىغا كەلگەن بالا-مۇسەببەتلەرنى كۆتۈرۋەتتى.

ۋەلىد ئىبنى ئابدۇلمەلىكىنىڭ يېنىغا ئەبەس دېگەن جايدىن كۆزى كۆرمەس بىر كىشى كەلدى، بىر كۈنى ئاخشىمى ئۇ كىشى ۋەلىدنىڭ يېنىدا ئولتۇرغاندا، ۋەلىد ئۇ كىشىدىن ئەھۋال سورىدى؟. ئۇ كىشى: ئى مۆمىنلەرنىڭ ئەمىرى! ئەبەس دېگەن يۇرتتا مەندىنمۇ مېلى، ئاتىلىرى، تۆگىلىرى، پەرزەنتلىرى كۆپ، ئىززەتلىك، يۈز-ئابرۇيلۇق بىر كىشى يوق ئېدى، بىزنىڭ يۇرتقا سەل كېلىپ ئائىلەم، ماللىرىم ۋە پەرزەنتلىرىمنىڭ ھەممىسىنى ئېقىتىپ كەتتى، بىزنىڭ يېمىنىمىزدا يېڭىدىن تۇغۇلغان بىر بوۋاق، بىر قاچاق بوتۇلاق قالدى، مەن بالىنى كۆتۈرۈپ ئاندىن ئۈركىگەك تۈگىنىڭ يېنىغا كەلدىم، ئەمما تۈگىنى تۇتالمىدىم، شۇنىڭ بىلەن بوۋاقنى يەردە قويۇپ، بوتۇلاقنىڭ ئارقىسىدىن يۈردۈم، شۇ ۋاقىتتا بوۋاقنىڭ چېقىرىغان ئاۋازىنى ئاڭلىدىم، قايتىپ كېلىپ قارىسام بوۋاقنى بۆرە يەپتۇ، بوتۇلاققا يېتىشىپ بېرىپ ئۇنى تۇتقان ۋاقىتىمدا، مېنىڭ يۈزۈمگە تېپىۋەتتى، شۇنىڭ بىلەن كۆزۈمدىن ئايرىلىپ ئوڭدامغا چۈشتۇم، ھۇشۇمغا كېلىپ خىيال قىلسام: مەن ئاخشام يۇرتۇم ۋە قەبىلەم ئېچىدە ھالال مال-دۇنيا ئىگىسى، ئائىلە-بالىلىرىم بار، قەبىلە ئېچىدە يۈز ئابروي ئىناۋىتىم بار كىشى ئېدىم، ئەتىسى ئەتتىگەندە قولۇمدا ھېچ نېمەم يوق، كۆزۈم كۆرمەيدىغان، بالام، ئائىلەم، مال-مۈلۈكۈم يوق بىرسىگە ئايلاندىم، بۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ تائالاغا شۈكۈرلەر بولسۇن دېدى. ۋەلىد مۇنداق دېدى: "بۇ كىشىنى ئۇرۇۋە ئىبنى زۇبەيرنىڭ يېنىغا ئېلىپ بېرىڭلار، دۇنيادا ئۆزىدىنمۇ كۆپ بالا-مۇسەببەتكە ئۇچرىغان ۋە ئۇنىڭدىنمۇ ناھايتى بەك سەۋىر قىلغان بىرسى بار ئىكەنلىكىنى بىلسۇن".

قىيىنچىلىق، جاپا-مۇشەققەت بىلەن سىناغاندا، ئۇنىڭغا ئېسىللىق بىلەن سەۋىر قىلىڭ، بۇ ئەڭ ياخشىدۇر، بەك قىيىنچىلىق بىلەن سىناغاندا، ئۇنىڭغا سۈكۈت كىيىمنى كىيگۈزۈڭ، بۇ ئەڭ ياخشىدۇر، بۇنى بەندىلەرگە شىكايەت قىلماي، مېھرى-شەپقەتسىزلەرگە رەھىم-شەپقەت قىلىدىغان زاتقا شىكايەت قىلىڭ.

نۇرغۇن بالا-مۇسەببەتلەر ئۆز ساھىبىغا نېمەت بولىدۇ، بەزى كىشىلەرگە نىسبەتەن كەمبەغەللىك ۋە كېسەللىك پايدىلىق بولىدۇ، ئەگەر تېنى ساق، مال-مۈلكى كۆپ بولسا، كۆرەڭلەپ، ھەددىدىن ئېشىپ كېتىشى مۇمكىن ئېدى. بۇ توغرىدا ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ وَلَكِنْ يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَّا يَشَاءُ** تەرجىمىسى: «ئەگەر ئاللاھ بەندىلىرىنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلسا، ئۇلار ئەلۋەتتە زېمىندا پىتنە-پاسات تېرىتتى. لېكىن ئاللاھ خالىغان نەرسىنى ئۆلچەم بىلەن چۈشۈرىدۇ»

[سۈرە شۇرا 27-ئايەت].

غەم-قايغۇدىن بۇرۇلۇپ، ئىشلىرىڭىزنى تەقدىرگە تاپشۇرۇڭ، دۇنيادا ئېرىشىدىغان ياخشىلىقتىن خۇرسەن بولۇپ، ئۆتكەن ئىشلارنى ئۇنۇتۇڭ، بەزى سىز ياقىتۇرمايدىغان ئىشنىڭ ئاقىۋېتى رازى بولىدىغان ئىشتۇر، بەزى قاتتىق قىيىنچىلىقلار سەۋەبىدىن بىر كەڭرىچىلىك بولىدۇ. ئاللاھ تائالا خالىغاننى قىلىدۇ، بۇنىڭغا قارشى چىقماڭ، ئاللاھ سېزگە ئەڭ ئېسىلنى ئالماشتۇرۇپ بېرىدۇ، بۇنى ئىلگىرىكىگە سېلىشتۇرۇڭ.

ت-مەبلەغ سالغان شېركەتنىڭ ۋەيران بولۇشى دېگەنلىكتىن، سىزنىڭ مەبلەغ سالغان مېلىڭىزدىن ھېچ نەرسە قايتمايدۇ دېگەنلىك ئەمەس، بەلكى مالنىڭ يېرىمى ياكى ئۇنىڭدىن كۆپرەكى ياكى ئۇنىڭدىن ئازراقى قايتىشى مۇمكىن، ئەگەر مالنىڭ ھەممىسى يوقاپ كەتكەن تەقدىردىمۇ بۇ دۇنيانىڭ ئاخىرلىشىشى ئەمەس، بارلىق ئۈمىت-ئارزۇلارنى يوقۇتۇش ئەمەس، بەلكى سەۋېر قىلسا، ئاللاھ تائالا كەلگۈسىدە كۆپ مال-دۇنيا ئاتا قىلىشى مۇمكىن.

6-يالغان مەلۇمات بەرگەن ياكى باشقىلارنى ھەقىقىي بولمىغان ئىشلار بىلەن سەراسىمىگە سالغان ياكى ساختىپەزلىك، ھەق بىلەن باتىل ئارىلاشتۇرۇش يولىنى تۇتۇش ياكى كىشىلەرنى مەلۇم بىر تۈرگە مەبلەغ سېلىشقا رىغبەتلەندۈرۈپ مېلىنى ئېلىپ، ئاندىن ئۇلارنى ئالداپ، ئۇلارنىڭ مېلى ۋەيران بولغان مەبلەغ سېلىش شېركىتىگە مەبلەغ سېلىپ، پايدىنى ئۇلار بىلەن ئۆزىنىڭ ئارىسىدا تەقسىم قىلىپ مەنپەئەتلىنىدىغان دېگەندەك بارلىق گۇناھلاردىن تەۋبە قىلىش ۋاجىپ بولىدۇ.

شۇنىڭدەك، كىمكى كىشىلەرنىڭ ماللىرىنى دوغا تېكىۋەتسە ياكى ھەمىشەسى، ئانىسى ياكى ئايالىنىڭ مېلىنى ئېلىپ ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ قىلىدىغان ئىشنىڭ ھەقىقىيىتىنى بايان قىلمىسا، مەبلەغ سېلىش شېركىتىگە كېرىش ئۈچۈن جازانە شەكىلدە قەرز ئالسا، بەلكىم ھەقىقەتنىڭ ئاشكارىلىنىشىدا ئۇنىڭدىن پايدىلىنىشقا تېگىشلىك بولغان، ساۋاقلار ۋە ئىبىرەتلەر بار.

7-ۋەز-نەسىھەت قىلغۇچىلاردىن كىشىلەرنى مۇشۇنداق ئالدامچىلىقلاردىن ئاگاھلاندۇرۇشى، بۇنداق ئەھۋاللاردا خۇرسەن بولۇشقا ئورۇن يوق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈشى، بارلىق ۋاسىتىلەر بىلەن مۇسەببەتنى يەڭگىلەيتىشكە تېرىشچانلىق قىلىشى، قايغۇلىرىغا تەسەللى بېرىپ، زىيانغا ئۇچرىغانلارغا تۈرلۈك شەكىلدە ياردەم بېرىشلىرى تەلەپ قىلىنىدۇ.

8-ئىسلام دىنى ۋە بۇ دىننىڭ سەمىمى ئەگەشكۈچىلىرى ھەر قانداق ئەھۋالدا يالغانچىلىق، ساختىپەزلىك، ئالدامچىلىق، خىيانەت، مالنى ياخشى ئىدارە قىلماسلىق، مالنى توغرا بولمىغان يولغا دو تېكىش، قالايمىقان ئىشلىتىش ياكى زىيان تارتقان ئورۇنلارغا يېڭىدىن پاي قوشۇش ياكى مالنى قۇيمىچى، ئالدامچىلارغا تۇتقۇزۇش قاتارلىق ئىشلاردىن كېلىپ چىققان نەتىجىنى ئۈستىگە ئالمايدۇ، ئەمما ئۆزى يالغۇز قىلغان خاتالىق، سەل قاراش، جىنايەت قاتارلىق ئىشلارنىڭ مەسئۇلىيىتىنى ئۈستىگە ئالىدۇ، شۇنىڭدەك، ئاچ كۆزلۈك، توغرا شەكىلدە تەسەررۇپ قىلماسلىق، يالغانچىلىق ۋە ھىلە-مىكىر قىلىش قاتارلىق ئىشلارنىڭ مەسئۇلىيىتىنى ئۈستىگە ئالىدۇ. بۇ توغرىدا ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **وَلَا تَزِرْ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى** تەرجىمىسى: «بىر گۇناھكار ئادەم يەنە بىراقنىڭ گۇناھىنى كۆتەرمەيدۇ (يەنى بىراق باشقا بىراقنىڭ گۇناھى تۈپەيلىدىن جازاغا تارتىلمايدۇ)» [سۈرە

نەجمى 38-ئايەت].

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدُوا** تەرجىمىسى: «ئاللاھ سىلەرنى كىشىلەر ئارىسىدا ھۆكۈم قىلغاندا ئادىل ھۆكۈم قىلىشقا بۇيرۇيدۇ» [سۈرە نىسا 58-ئايەت].

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **اعْدُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ** تەرجىمىسى: «(دۈشمىنىڭلارغىمۇ) ئادىل بولۇڭلار، بۇ (يەنى ئۇلارغا) ئۆچمەن تۇرۇپ ئادىل بولۇشۇڭلار) تەقۋادارلىققا ئەڭ يېقىندۇر» [سۈرە مائىدە 8-ئايەت].

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ** تەرجىمىسى: «ئى مۆمىنلەر! خۇدالىق ئۈچۈن گۇۋاھلىق بېرىشتە، ئادالەتنى بەرپا قىلىشقا تىرىشىڭلار» [سۈرە نىسا 135-ئايەت].

9-زىيان كۆرۈلگەندە شەرىئەتنىڭ يولىدا مېڭىش كېرەك بولىدۇ. زىياندىن كېيىن قالغان مال، مال ئىگىلىرىنىڭ سەرمايىسىگە كۆرە تەقسىم قىلىنىدۇ، ئۇلار بۇنىڭغا ئۈلگە بولىدۇ، قالغان مالدىن بىر كىشىگە ئۇنىڭ ئەسلى سەرمايىدىكى مەبلىغىگە كۆرە بېرىلىدۇ.

بىر-كېلىشتۈرگۈچىلەر ئارقىلىق ھارام ئىشلارنى قىلىش توغرا بولمايدۇ، يەنى: قەرزنى ۋە قولغا كەلمىگەن مالنى ئەسلىدىكى باھاسىدىن تۆۋەن ھالەتتە سېتىۋېلىش توغرا بولمايدۇ، چۈنكى بۇنداق قىلغاندا، بۇنىڭدا نىسى جازانە بىلەن ئوخشاش تۈردىكى نەرسىنى زىيادە سېتىشتىن ئىبارەت جازانىنى جۇغلانغان بولىدۇ، جازانە بولسا ئەڭ چوڭ گۇناھلاردىندۇر.

10-مۇسۇلمانلارنىڭ بەزىسى بەزىسى ئۈچۈن كۆڭلى-كۆكسىنى كەڭىر تۇتىشى كېرەك، بىر-بىرىنى تىللاش، دەشنام قىلىش، ئايالىنى تالاق قىلىش، ئاتا-ئانىنى قاقشىتىش، سىلە رەھىمنى ئۈزۈش ياكى باشقىلارغا تاجاۋۇز قىلىش دېگەندەك ئىشلارغا ئورۇن يوق.

مۇسۇلمانلاردىن ئىمكانىيىتى بولغانلار زىيانغا ئۇچرىغان مەبلەغ سېلىش شېركىتىگە پاي قوشۇش ئۈچۈن ھەممە تىجارەتلىرىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ پۈتۈن ئىقتىسادنى شۇنىڭغا سالغان ياكى ئۆي-ماشىنىلىرىنى سېتىپ مەبلەغ سالغان، تۇراقلىق ئايلىق كېرىمىنى مەبلەغ قىلغان، ياشانغان، تۇل، يېتىم، ئاجىز، نامراتلارغا ياردەم بېرىشى كېرەك بولىدۇ. شۇنداقلا، خەيرىيەت ماللىرىدىن ئىئانە قىلغۇچىنىڭ رۇخسىتىسىز، بۇ ھەقنى تەلەپ قىلىدىغان كىشى يوق دەپ، ھېچ كىم ئاۋاز چىقارمايدۇ دەپ، ھەقىلىق كىشىلەرگە زۇلۇم قىلىپ، دۈشمەنلىك قىلىپ مۇشۇ شېركەتكە مەبلەغ سالغانلىرىدىن قۇتقۇزۇش مۇمكىن بولغانلىرىنى قۇتقۇزۇش كېرەك.

مۇسۇلمان ئادۇكاتلارنىڭمۇ ئاجىزلار ھەق-ھوقۇقىغا ئېرىشىشى ئۈچۈن ئۇلارغا ياردەم بېرىشى، خەيرىيەت ماللىرىنى ۋە پاك كىشىلەرنىڭ ئىئانىلىرىنى قۇتقۇزۇشتا ئاللاھتىن ساۋاپ ئۈمىت قىلىشى، دىنغا ئۇيغۇن بولغان نەسىھەت ۋە پىكىرلەرنى تەقدىم قىلىشى تەلەپ قىلىنىدۇ.

ئاللاھ تائالادىن مۇسبەتكە ئۇچرىغانلارغا ئۆز ھوزۇرىدىن ياخشىلىق ئاتا قىلىشىنى، ئۇلارغا يەتكەن مۇسبەتلىرىگە سەۋىيەلىقنى رىزىق قىلىپ بېرىشىنى سورايمىز،

ئاللاھ تائالا ئەڭ ياخشى رىزىق بەرگۈچىدۇر.